

части острова Минданао и архипелага Сулу, который постоянно, но с разной степенью интенсивности, борется за полную независимость или автономию.

Сепаратизм в странах Юго-Восточной Азии опасен тем, что проявляется, чаще всего, в активной форме и сопровождается деятельностью исламских террористических организаций, поэтому для стран в приоритете борьба с сепаратизмом на всех уровнях.

Ключевые слова: сепаратизм, Таиланд, Мьянма, Индонезия, Филиппины, Ачех.

Abstract:

Vladyslav Ripa, Iryna Filonenko, Yuri Filonenko. SEPARATISM IN SOUTHERN EAST ASIA: MAIN CENTERS

The article is devoted to the research of manifestations of separatism in Southeast Asia. Among the countries of this region, the most pressing problem of separatism is in Thailand, Myanmar, Indonesia and the Philippines. In the process of writing the article, features of the emergence of separatism in each of these countries, its causes, forms of manifestation, centers of distribution and consequences have been considered.

The main reason for the emergence of separatist sentiments in all the countries under study was ethno-religious differences in their population. The effect of this factor was strengthened by historical, political, socio-economic factors, sometimes external influences, which together led to the emergence of powerful separatist cells.

In Buddhist Thailand, such centers are the Muslim provinces of Pattaya, Yala, Narathiwat and Songhl, whose inhabitants are actively seeking to establish their own state of Pattaya. In the populated mainly Buddhists of Myanmar, the cell of active separatism was formed at its event in the state of Rakhine (Arachan), where, in addition to representatives of the indigenous Burmese subethnic - Arakans who profess Buddhism, the representatives of the most numerous Muslim national minority in the country - Rohingya, who are struggling for independence. There are several problems regarding the separatism of the regions in Indonesia. It is the province of Irian Jaya (Western Papua) in the western part of the island of New Guinea, Aceh (Aceh) in the north of the island of Sumatra, East Timor (until 2002, until the proclamation of the independence of East Timor), and settled by the Christians of the South Moluccas. One of the most pressing problems of the predominantly Christian Philippines is separatism and extremism of the Moroccan Islamic people living in the southwestern part of the island of Mindanao and the archipelago Sulu and constantly, but with varying intensity, fights for complete independence or autonomy.

Separatism in the countries of Southeast Asia is dangerous because it has active forms of expression and is often accompanied by the activities of Islamic terrorist organizations, so the priority for the countries is the fight against terrorism at all levels.

Key words: separatism, Thailand, Myanmar, Indonesia, Philippines, Aceh.

Надійшла 07.05.2019р.

УДК 911.375:911.372.32(477.8)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.2.13>

Олена-Марія КОЛЬЧАК

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИДІЛЕННЯ МЕЖ МІСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ: АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАКОРДОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті проаналізовано головні критерії виділення меж міської агломерації на основі вітчизняних та закордонних досліджень. Досліджено методи виділення меж міських агломерацій. Розглянуто методи для оцінки рівня розвиненості та сформованості міської агломерації, а також якісної характеристики агломерації. Наведено основні принципи виділення міських агломерацій у зарубіжних країнах. Розкрито суть поняття «приміська зона» як одного з основних елементів формування міської агломерації.

Ключові слова: міська агломерація, приміська зона, субурбанізація, метод ізохрон, коефіцієнт агломеративності, індекс агломеративності, метод фактичної міської межі.

Постановка проблеми. В процесі урбанізації території простежуються зміни у формуванні та розвитку міст. Виникають нові системи розселення внаслідок збільшення міст за рахунок приміських ареалів. На зміну містам утворюються міські агломерації. Вони виступають як локальні системи розселення вищого рівня, що відзначаються зближенням і територіальним зрощуванням поселень, що мають стійкі й інтенсивні зв'язки між собою. Виникнення агломерацій – це новий етап еволюції міста, коли поселення перетворюється в систе-

му з «розмитими» кордонами.

Міські агломерації є головними центрами сучасного суспільного життя. Зважаючи на таку тенденцію, актуальними є питання формування і функціонування міських агломерацій. Одним із напрямків вивчення міських агломерацій є розробка критеріїв виділення меж таких форм розселення. Аспекти виділення меж міських агломерацій традиційно перебувають у сфері уваги спеціалістів із суспільної географії, геурбаністики, містобудування тощо. Визначення меж агломерації має важливе сус-

пільно-географічне значення для дослідження території регіону.

У процесі дослідження міських агломерацій основним і важливим питанням є визначення їх меж. Окреслення таких меж дає змогу виділити агломераційний ареал. Визначення меж міської агломерації є доволі складним процесом. На сучасному етапі розвитку географічної науки дослідниками різних країн запропоновано безліч методик делімітацій міської агломерації. Проте єдиного підходу поки не існує. Чимало методик є дуже схематичними і не дають можливості виявити тісноту економічних і соціальних зв'язків, головну ознаку приналежності поселення до міської агломерації. Метою статті є огляд раніше виконаних досліджень, узагальнення та структуризація цих досліджень. Основні цілі статті: виявити критерії виділення міських агломерацій, охарактеризувати розвиток цих систем розселення, проаналізувати роботи вітчизняних і закордонних авторів, які досліджували проблему виділення меж міської агломерації та систематизувати потрібну інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження міських агломерацій в Україні та закордоном розвиваються впродовж багатьох десятиріч. Питання методики визначення меж міських агломерацій проаналізовано в роботах Е. Аніміці, А. Вишневського, О. Драпіковського, Ф. Іщенко, Е. Кузьмінської, Г. Лаппо, Ю. Пивоварова, П. Поляна, Н. Наймарка, В. Скутіної й ін. Серед західних іноземних науковців це питання висвітлено у працях А. Андерссона, А. Ареалланоа, Д. Баттена, Р.Боа, М. Вледжена, Л. Герцога, Ж. Ле Гле, А. Глезера, Ж. Готмана, М. Гредштейна, Р. Гріна, К. Забеля, В. А. В. Кларка, Т. Кциз, М. Пасіоне, А. Рейджана, А. Скотта, Ч. Фенга, Р. Фішмана, Р. Форстала, П. Холла, П.Хохерберга М. Шварца й ін.

Виклад основного матеріалу. Міська агломерація – геопросторова форма розселення, що формує собою систему взаємопов'язаних і взаємодіючих міст й сільських поселень. Вона є головним «фокусом» територіального розвитку і основним носієм характерних рис сучасної урбанізації. Агломерація належить до систем розселення – поєднання поселень між якими існує певний розподіл функцій. Міську агломерацію трактують як територію із декількома поселеннями та місто-ядром, з високою щільністю населення, встановленою для міських територій, з різносторонніми взаємозв'язками між цими поселеннями без врахування адміністративних меж поселень. В науковій літературі є багато визначень цього поняття,

проте усіх їх об'єднує основний чинник – інтенсивні зв'язки між поселеннями, що входять до складу агломерації. Міські агломерації є складним геосистемним утворенням, поява яких зумовлена геопросторовим процесом агломерування поселень. Поняття міська агломерація включає в себе сукупність факторів: до міської агломерації можуть належати від великих міст до маленьких населених пунктів з малою щільністю населення, складові міської агломерації повинні формувати функціональний, цілісний, урбанізований регіон, включаючи соціальні, транспортні, торгові комунікації, внутрішню міграцію тощо. Формування міських агломерацій залежить від особливостей розселення населення, які зумовлені природними, історичними, економічними умовами, етнічним складом населення, а також від взаємопов'язаності поселень просторовими, економічними і соціальними зв'язками.

Розвиток агломерації часто відбувається хвилеподібно, йому характерна зміна урбанізації і деурбанізації на обмеженому просторі. Модель Л. Клаассена трактує, що кожна агломерація проходить чотири стадії розвитку:

1. кількість населення ядра збільшується за рахунок периферії;
2. кількість населення периферії зростає швидше, ніж ядро;
3. кількість населення ядра зменшується швидше, ніж кількість населення периферії;
4. кількість населення ядра відновлює ріст населення або втрачає населення повільніше, ніж периферія.

Модель ґрунтується виключно на динаміці кількості населення міста-ядра і периферії, вона не бере до уваги функціональні аспекти агломерацій – внутрішні різносторонні зв'язки [23].

Доповнює дослідження розвитку міської агломерації концепція окраїнних міст (Edge Cities) Дж. Гарро, яка базується на «точках росту» агломерації, тобто населених пунктах периферії, які поступово еволюціонують в локальні субцентри і можуть конкурувати з містом-ядром у майбутньому. У концепції аналізується розселенський аспект, концентрація на агломераційній периферії економічних, соціальних, ділових, рекреаційних та інших функцій [23].

Потрібно зазначити, що поняття «агломерація» пов'язане не тільки з мегаполісами та містами-мільйонниками. Воно може бути застосоване до середніх і малих міст, якщо для цього є об'єктивні умови. Такі агломерації дуже різняться за структурою, чисельністю населення, розмірами території та взаємодією між

містами. Відповідно, у іноземній літературі для позначення агломерацій, що виникли на основі мегаполісів з населенням понад 1 млн осіб використовують поняття «urban-агломерація», а для агломерацій, що сформувалися на основі міст з населенням до 1 млн осіб – «town-агломерація» [28].

У науковій літературі запропоновано різні критерії виділення міських агломерацій: щільність міського населення і безперервність забудови; наявність великого міста-центру, як правило, з населенням не менше 100 тис. осіб; інтенсивність, дальність трудових і культурно-побутових поїздок; частка несільськогосподарських працівників; частка осіб, що працюють поза місцем проживання; кількість міських поселень-супутників і інтенсивність їх зв'язків з містом-центром; виробничі зв'язки; зв'язки за соціально-побутовою і технічною інфраструктурою [12].

Варто також підкреслити факт відсутності в Україні офіційної методики статистичного обліку та вивчення розвитку міських агломерацій, що значно ускладнює процес виділення меж міських агломерацій. Натомість в зарубіжних країнах загальноприйнятим правилом є наявність законодавчо затверджених механізмів як делімітації, так і дослідження агломераційних процесів різних територій.

У колишньому СРСР одним з перших проблему критеріїв міської агломерації підняв В. Давидович (1964) [3]. Міська агломерація, вважає він, є там, де існує не менше восьми близько розташованих міст або селищ міського типу, а витрати часу на поїздки до міста-ядра складають не більше двох годин. В. Давидовичем спеціально не обговорювалося будь-які критерії людності міста-ядра або міської агломерації.

В українській науці найчастіше застосовують три групи критеріїв при виділенні меж міської агломерації:

- щільність населення в міських агломераціях має бути значно вища за середню щільність населення в країні, області або районі;
- відстані між містами, а відповідно і необхідний для їх подолання час, повинні бути в агломерації значно меншими за відстані, характерні для всієї країни, області чи району;
- показники інтенсивності взаємозв'язків між населеними пунктами, ступінь їх кооперації за виробничими процесами, обслуговуванням та комунікаціями, трудовими і культурно-побутовими пересуваннями мають значно перевищувати аналогічні середні показники по країні, області чи району [15].

Серед перелічених вище критеріїв голов-

ним вважається критерій щільності населення. Критичною вважається щільність населення в 1000 осіб на 1 км кв.

Критерій інтенсивності взаємозв'язків між населеними пунктами теж є одним із головних у визначенні меж агломерації. Основною умовою розвитку міської агломерації є інтенсивна взаємодія населених пунктів, включених у цю агломерацію. На початковому етапі розвитку агломерації відбуваються процеси інтеграції, тобто формування єдиних систем розвитку території, які виходять за адміністративні межі поселень. Процеси інтеграції проявляються у різних сферах: демографічна (ріст інтенсивності і різноманітності міграцій всередині агломерації), ринок праці (формування єдиного ринку праці, збільшення кількості робочих місць), транспорт (формування єдиної транспортної системи та об'єктів транспортної інфраструктури), комунальна інфраструктура, соціальна сфера, інформаційна, культурно-рекреаційна тощо.

Поширеним методом виділення меж міської агломерації є метод ізохрон. Такий метод передбачає собою визначення меж агломерації за витратами часу необхідного для поїздки в центр агломерації і базується на виділенні так званих кілець навколо ядра агломерації. Зазвичай будують ізохрони 0,5, 1, 1,5, 2 год. доступності до центру агломерації. Найчастіше в якості кордону агломерації приймається 2-годинна ізохрона із врахуванням витрат часу на кінцевих і проміжних зупинках або 1,5-годинна ізохрона доступності до ядра агломерації без проміжних зупинок. Проте науковці вважають, що ізохрони доступності відображають швидше ймовірність зв'язків між поселеннями, а не реальні зв'язки. Тому ця методика є інструментом делімітації можливих агломераційних ареалів [8]. Використовуючи метод ізохрон, потрібно також зазначити, що розвиток транспорту поліпшує доступність між поселеннями. Відповідно розмір кілець навколо головного міста зростає.

Здебільшого виділення меж міських агломерацій має відбуватися на основі їх функціональної взаємодії, а не наближеності поселень до головного міста чи їх подібності. Міські агломерації виділяються передусім за спільністю демографічного розвитку поселень і способом життя населення [17].

Для визначення меж агломерації важливим є поняття «приміська зона». Концентрація в одному місці значної кількості населення, його життєдіяльність та розвиток промислових сил створюють великий економічний, науковий та інтелектуальний потенціал, який стиму-

лює зростання та формування міст. Навколо населених пунктів створюються приміські зони, які стають складними динамічними системами. Вітчизняні дослідники визначають приміську зону з погляду її просторового розташування, складу земель, що її формують, і функцій, які виконує ця територія. Зарубіжні дослідники часто трактують приміську зону як транзитну, перехідну зону, що оточує місто. Цей перехід розуміється здебільшого в сенсі зміни характеру діяльності населення. Часто під приміською зоною розуміють територію, що характеризується зміною від абсолютно сільського типу використання території до абсолютно міського, і знаходиться під високим тиском міського розвитку [16]. Приміська зона визначається як територія за межами міста, до складу якої входять ліси, лісопарки та інші зелені насадження, заклади та установи для масового відпочинку, приміські населені пункти, сільськогосподарські угіддя, промислові підприємства, що обслуговують місто і орієнтовані на місцеву сировину [2]. Приміську зону часто трактують як «перехідну зону», яка є місцем розширення міста, екологічним буфером міських агломерацій та однією з основних їх складових частин, які повинні виконувати містобудівні, планувальні, економічні, екологічні та соціальні функції. З досліджень останніх років в Україні вдалим прикладом є аналіз приміської зони м. Івано-Франківська, здійснений І. Закутинською й Р. Сливкою [4].

Наявність приміських територій є очевидним наслідком процесу субурбанізації та «розповзання» міст. Субурбанізація – це процес росту і розвитку приміської зони великих міст, в результаті чого відбувається формування міських агломерацій. Субурбанізація зазвичай характеризується вищими темпами зростання населення передмість та міст-супутників порівняно з містами – центрами агломерацій. Межі приміської зони встановлюють залежно від розміру міста та місцевих умов. Згідно вимог державних будівельних норм [9], часто розміри приміської зони міст накладаються на межу зони агломераційного розселення, для міст-мільйонників ця методика встановлює межі агломерації – зону агломераційного розселення – як 90/15, тобто 90 хвилин громадським транспортом від ядра агломерації або 15 км від межі міста. На основі дослідження зарубіжних країн помітно, що у багатьох державах створюються приміські зони, складаються з двох поясів: внутрішнього та зовнішнього. Внутрішній пояс утворюють населені пункти агломерації та міста-супутники. Зовнішній пояс приміської зони формують відда-

леніші території, що потрапляють під вплив великого міста, проте зв'язки із містом доволі слабкі [16].

Г. Лаппо і П. Полян поділяють критерії делімітації міських агломерацій у такі групи: критерії величини ядра (чисельність населення, число робочих місць в центральному місті); критерії розвиненості зовнішньої зони (чисельність населення приміської зони, чисельність міського населення приміської зони, число міських населених пунктів у приміській зоні, частка зайнятих в сільському господарстві); параметри зв'язків між ядром і зовнішньою зоною (частка населення приміської зони, що працює в центрі, тимчасова доступність центрального міста); інтегральні критерії, що характеризують агломерацію в цілому (щільність населення, розвиненість міської агломерації та ін.); критерії виділення кордонів міської агломерації на основі визначення її просторового або тимчасового радіуса, фіксуючого розміри території, в межах якої склалася або складається агломерація [6].

На думку Г. Лаппо можна виділити наступні підсистеми агломерації: ядро, перший супутниковий пояс і другий супутниковий пояс. Перший супутниковий пояс складається з найближчих поселень-супутників, які часто є продовженням ядра (багато жителів супутників першого поясу працюють в ядрі). До другого поясу супутників відносяться поселення, щільність населення яких нижче, ніж у супутників першого поясу. Забудовані території тут, як правило, чергуються з лісовими та сільськогосподарськими угіддями. Периферійна зона, що оточує зону супутників, не пов'язана з ядром маятниковими міграціями, але має з ним значні тісні рекреаційні зв'язки [7].

У своїх дослідженнях науковець стверджує, що оскільки агломерація – це сукупність елементів, що знаходяться в тісній взаємодії, то її територія відрізняється високою щільністю взаємозв'язків. Там, де величина цих зв'язків не досягає певного мінімуму, проходить зовнішній кордон агломерації, що відокремлює її від решти території. Таким чином, реальні межі агломерації пов'язані зі зниженням інтенсивності взаємодій [8].

На основі наведених критеріїв П. Полян, Н. Наймарк та І. Заславський пропонують уніфіковану методику делімітації міських агломерацій. На думку авторів, на першому етапі делімітації необхідно визначити потенційні центри агломерацій, а саме міста з чисельністю населення від 100 тис. осіб. На другому етапі автори пропонують встановити зону потенційної дії агломераційних зв'язків. Тут

береться до уваги 2-годинна (брутто) ізохрона транспортної доступності до центру, поєднана з 0,5-годинними ізохронами від великих і середніх міст, розташованих на периферії. Якщо у зовнішній зоні будуть знаходитися два і більше міських поселення і система буде розвиненою, то її слід віднести до ряду «сформованих міських агломерацій». Окремо авторами виділяється група «потенційних міських агломерацій», тобто системи, що не задовольняються жодній з перелічених з умов, проте розвиваються в напрямку до створення агломерацій [14].

На думку Г. Лаппо і П. Поляна головними критеріями виділення міських агломерацій: наявність ядра з населенням не менше 250 тис. осіб; розміщення біля ядра двох або більше міських населених пунктів, маятникова міграція, транспортна доступність третього поясу – 1,5 год., коефіцієнт розвиненості міської агломерації понад 1 [7].

Ще один підхід до встановлення меж міських агломерацій пропонує Ю. Пивоваров. Він виділяє зони впливу всіх міст з населенням понад 50 тис. осіб. Наступним кроком є об'єднання зон впливу суміжних міст, якщо відстань між ними не перевищує 25 км, незалежно від чисельності населення цих міст, а кількість суміжних міст становить не менше трьох. При цьому автор не враховує автономні міста. Зони безпосереднього впливу міст визначаються за формулою:

$$Li = \sqrt[3]{\frac{Pi}{4}}$$

де Li – зона впливу міста, км; Pi – населення міста, осіб. [13].

У науковій літературі існує декілька методик для оцінки рівня розвитку міських агломерацій. Ці методики дають змогу розрахувати оцінку інтегральних коефіцієнтів на основі таких показників як кількість міських поселень, чисельність міського населення, розмір території, транспортна доступність. Для оцінки рівня розвиненості та сформованості агломерацій можуть бути використані коефіцієнт та індекс агломеративності. Під коефіцієнтом агломеративності розуміють відношення густоти мережі міських поселень до середньої найкоротшої відстані між ними. Індекс агломеративності – це відношення чисельності міського населення зони супутників до міського населення всієї агломерації. Обчислюються ці показники за такими формулами:

$$K_a = N/S \text{ I;}$$

$$I_a = P/P_a,$$

де K_a – коефіцієнт агломеративності, N – кількість міських поселень агломерації, S – розміри території, l – середня найкоротша відстань між міськими поселеннями агломерації, I_a – індекс агломеративності, P – чисельність міського населення зони супутників, P_a – чисельність міського населення агломерації [12].

Якісною характеристикою агломерацій є коефіцієнт розвиненості, який був запропонований П. Полянном [14], що розраховується за формулою:

$$K_{\text{розвиненості}} = P(M \times m + N \times n),$$

де P – чисельність міського населення агломерації, M і N – кількість міст і селищ міського типу відповідно, m і n – частки в загальній чисельності населення агломерації. Коефіцієнт розвиненості агломерації, що залежить від чисельності населення, числа міст і селищ міського типу і їх частки в сумарній чисельності населення агломерації, повинен бути не менше 1,0.

Н. Трунова запропонувала методику, яка спрямована на оцінку комплексного потенціалу міської агломерації. Методика включає основні фактори, які розкривають розвиток агломерації: територіально-демографічний, економічний, фінансовий, соціально-інфраструктурний, науково-інноваційний. Кожний фактор включає в себе показники, які характеризують розвиток агломерації в цілому, роль агломерації в розвитку регіону та внутрішній розвиток агломерації. До територіально-демографічних факторів належать показники, які окреслюють демографічну (кількість населення агломерації в регіоні, співвідношення динаміки чисельності населення агломерації і регіону) і територіальну (площа території, яку займає регіон і конкретна агломерація, інтенсивність розміщення населення, співвідношення інтенсивності розміщення населення агломерації та регіону) ситуацію. Економічні фактори включають в себе показники загальноекономічного розвитку міської агломерації й інвестиційну активність (інвестиція в основний капітал на одну особу населення агломерації, частка інвестицій в місті-центрі до відношення інвестицій в агломерацію в цілому). Група фінансових факторів формується за допомогою показників фінансової інфраструктури та муніципальних фінансів. Соціально-інфраструктурний фактор визначає різні аспекти розвитку міської агломерації з погляду комфортності проживання. У цю групу входять такі показники як транспортний розвиток і якість життя [19].

Закордонні дослідження оцінки рівня розвитку міської агломерації умовно діляться на

методики першого й другого типу. Методики першого типу досить часто збігаються з оцінкою агломераційного ефекту в економіці й передбачають розрахунок індикаторів та індексів для агломерації в цілому. Х. Ухіда і Е. Нельсон запропонували індекс «агломеративності» (Agglomeration Index) території, в основу якого входить три критерії: щільність населення території, кількість населення міста-ядра і часову доступність до міста-ядра [26]. У США для аналізу агломерацій (метрополітенських ареалів) розроблено індекс стійкого розвитку (Sustainable Development Index), який включає 16 параметрів стійкого розвитку (здоров'я, якість освіти, чиста вода і санітарія, енергозбереження тощо) та 49 підпараметрів, первинно представлених у процентному відношенні, і розраховується за такою формулою:

$$x' = \frac{x - \min(x)}{\max(x) - \min(x)} \times 100$$

де x' – підсумкове нормалізоване значення параметра, x – фактичне значення параметра, $\min(x)$ і $\max(x)$ – максимальні значення параметра для всієї вибірки. Таким чином, агломерація з кращим значенням підсумкового параметра отримує 100 балів, а найгірша – 0. Іноді показники додатково нормуються за верхньою (нижньою) межею – наприклад, якщо для показника на національному рівні встановлені цільові значення, тоді агломерації, у яких значення цих параметрів вище, отримують 100 балів, а решта нормуються щодо цільового значення. Підсумковий індекс визначається на основі середнього арифметичного для всіх параметрів кожної агломерації. Однак методика не враховує варіювання значень параметрів по території агломерації [25].

Важливим аспектом вивчення міських агломерацій є дослідження взаємозв'язків між поселеннями, які входять до складу агломерації. Основний акцент роблять на оцінці аспектів функціонування агломерацій. Однією з таких методик оцінювання є Індекс розповзання (Sprawl Index), який розраховується для оцінки екстенсивного росту агломерацій США. Такий індекс враховує пов'язаність вуличної мережі, щільність забудови, різноманітність видів землекористування. Розрахунок Індексу конурбації (Conurbation Index) відбувається на основі врахування транспортної пов'язаності частин агломерації між собою та зіставлення із загальною пов'язаністю всередині агломерації [25].

Методики другого типу, або т. зв. «індивідуальні», дають змогу детально досліджувати безпосередньо структуру міської агломерації і

всіх процесів, які відбуваються всередині агломерації. Такий тип дослідження агломерацій використовує не лише офіційні статистичні дані, а також соціологічні дослідження, візуальні спостереження, аналіз даних та ін. Індивідуальні методики застосовують переважно для конкретних агломерацій, відповідно методика, що використана для однієї агломерації, може не підійти для інших агломерацій. Методики другого типу дають змогу краще дослідити межі агломерації, тому що за допомогою спеціальних інструментів дослідження виявляють реальні межі агломерації з високою точністю [26]. Але, з іншого боку, такі методики вимагають більших витрат часу, зусиль, коштів на дослідження.

В західних іноземних дослідженнях виділення меж міських агломерацій ґрунтується на статистичній інформації про чисельність населення та потоки трудових міграцій між центральних містом та приміськими територіями. При цьому межі агломерації тісно прив'язані до кордонів найменших адміністративно-територіальних одиниць за яких доступні статистичні дані.

Аналізуючи дослідження закордонних науковців, а саме А. Глезера, Ж. Готмана, М. Гредштейна, Р. Гріна, А. Рейджана, А. Скотта, Р. Форстала, М. Шварца тощо, можна виділити спільні критерії за допомогою яких виділяють межі міських агломерацій:

1) Фактично всі дослідження трактують міську агломерацію як високоурбанізовану область, зосереджену навколо одного або декількох великих міст, які є густозаселеними. Тобто агломерація повинна містити певну кількість міст та чисельність населення. Щодо кількості населення, то для urban-агломерації і town-агломерації ці показники є різними.

2) Міська агломерація це не лише географічно неперервний об'єкт, а також просторово інтегрована система. Ця система розуміє під собою безперервний рух населення, вантажів, капіталу й інформації в межах агломерації. Виходячи з цього, об'єднання всіх учасників агломераційного ареалу соціально-економічними відносинами є ключовим моментом міської агломерації. Агломерація існує за наявності інтегрованих соціально-економічних зв'язків центрального міста і міст-супутників.

3) Міська агломерація є сформованою міською системою з самостійною ієрархічною структурою. В межах будь-якої агломерації існує центральне місто, міста середнього і малого розміру. Кожне місто має свою унікальну функцію. Хоч міста в межах міської агломерації тісно пов'язані між собою та географічно

вони відокремлені. Розглянемо для прикладу міста мегаполісу Босваш. Бостон – інтелектуальний, технологічний та політичний центр. Нью-Йорк – комерційний та фінансовий центр. Філадельфія – виробничий центр. Балтімор – важливий морський порт. Вашингтон – політичний і адміністративний центр. Відповідно до цього, функціональна структура мегаполісу доволі чітка.

4) Міська агломерація повинна володіти вагомими рушійними силами для формування і подальшого розвитку. Дослідники вважають, що основними рушійними силами функціонування міської агломерації є розподіл праці, економічна спеціалізація, ефективна торгівля і різноманітні споживчі переваги. Також відзначається, що зменшення можливостей отримання доходу в сільській місцевості, збільшення ринкового потенціалу, підвищення якості праці значно сприятимуть зростанню міст, а отже, і формуванню міських агломерацій [28].

Закордонні дослідження міських агломерацій застосовують теоретичні і емпіричні підходи до виділення меж цих систем розселення. До методів делімітації агломерації можна віднести метод «фактичної міської межі», метод дистанційного зондування на основі супутникових карт, метод делімітації на основі даних про землекористування і щільності населення, метод за критерієм міської популяції.

Метод «фактичної міської межі» базується на використанні топографічної карти для виділення меж. Основним принципом є визначення місцевості рекомендоване Організацією Об'єднаних Націй для перепису населення, а велику роль відіграє базовий критерій дистанції між групами будинків – 200 м [27]. У різних країнах Європи критерій мінімальної дистанції може коливатися. Наприклад, у Великобританії цей критерій складає 50 м, у Данії і Швеції – 200 м, але при необхідності може бути збільшений або зменшений. Такий метод використовується здебільшого для виявлення меж агломерації, яка розташована не лише в одній адміністративно-територіальній одиниці. Відповідно до цього методу у Франції налічується 896 агломерацій, які розташовані у межах декількох комун [22].

Метод дистанційного зондування за допомогою використання супутникових карт теж відносять до одних із методів виділення агломерацій. У цьому методі на основі зображень складають карти землекористування та земельного покриву. На підставі цих карт можна окреслити територію міської агломерації орієнтуючись на земельний покрив. Вище зазначений критерій дистанції між групами буди-

вель відіграє важливу роль. Однак для делімітації міської агломерації необхідна ще додаткова інформація і такий метод супроводжується високими витратами на придбання та обробку цих зображень. Європейські дослідники вважають, що використання геоінформаційних систем разом з інноваційними алгоритмами делімітації меж агломерації сприяють вивченню феномену «розповзання міст» [27].

Метод виділення меж агломерації на основі даних про землекористування і щільність населення бере за основу щільність населення не менше 10 осіб на один гектар, а площа забудованих територій повинна складати більше 50% від загальної площі міської території. Відповідно до даних Статистичної організації Європейської комісії до забудованих територій належать житлові і промислові території, ділянки комерційних будівель, фабрик, складів, адміністративні будівлі, церкви, території парків, садів, паркувальні майданчики, магістралі, дороги, вулиці, водні об'єкти, території аеропортів, території парків розваг, спортивні майданчики, кладовища тощо. Важливим етапом цього методу є розрахунок щільності населення на один гектар території та розрахунок щільності населення з використанням модульної сітки (квадрат зі сторонами 500х500м). При наближенні до меж агломерації щільність населення має зменшуватися [22].

Метод виділення межі агломерації за критерієм міської популяції визначає її на основі адміністративно-територіальної ознаки. Згідно такого методу муніципалітет відносять до території агломерації, якщо більше 50% населення цього муніципалітету проживає на території агломерації.

У європейських країнах, крім міських агломерацій, виділяють ще один вид системи розселення як метрополітенська територія [22]. Така система розташована на територіях декількох адміністративно-територіальних утворень, складається із міського ядра з високою щільністю населення, довколишніх урбанізованих території з меншою щільністю населення та приміських урбанізованих території, які мають тісні соціально-економічні зв'язки з ядром. У межах метрополітенської території проживає найбільша частина населення європейських країн, концентрується економічний, соціальний, культурний, промисловий потенціал макрорегіону. Згідно Національних статистичних бюро європейських країн існує чотири методи виділення меж метрополітенських територій:

- адміністративний – виділяє межі метрополітенських територій на основі якісних харак-

теристик і кількісних параметрів урбанізованих територіальних одиниць. Метод використовується для контролю і управління територій;

- морфологічний – межі виділяються виключно на основі просторової конфігурації безперервної урбанізованої території. Згідно цього методу метрополітенська територія є лише фізичним об'єктом;
- функціональний – виділення меж території відбувається на основі соціально-економічних зв'язків між ядром і приміською зоною, яка представлена, переважно, декількома муніципалітетами. Характер і ступінь взаємозв'язків досліджується через моніторинг щоденних трудових міграцій населення;
- мережевий – метрополітенська територія розглядається як складний багатокомпонентний поліцентричний організм. Методологія виявлення меж, форми і структури метрополітенської території використовує графо-аналітичні методи теорії систем.

Висновки. Ідентифікація і делімітація міських агломерацій потребує комплексного підходу. Міська агломерація є динамічною, і відповідно до цього, її кордони не можуть бути сталими та чіткими. Найчастіше межі агломерації виділяють за такими критеріями: щіль-

ність міського населення, час на подолання відстані між містами, показники інтенсивності взаємозв'язків між населеними пунктами, безперервність міської забудови тощо. Будь-які критерії для виділення агломерації потрібно адаптувати до території, де знаходиться така форма розселення. Стандартні методи ідентифікації міської агломерації потрібно розробляти для ефективного планування розвитку агломерації. У вивченні міських агломерацій важливим є систематичне дослідження динаміки комплексного розвитку таких систем розселення. На комплексний розвиток агломерацій впливають такі чинники: демографічний, територіальний, економічний, фінансовий, соціальний, інфраструктурний, науково-інноваційний тощо. Аналіз цих чинників дасть змогу прогнозувати роль агломерації у розвитку регіону та країни в цілому, появу нових функцій у структурі агломерації, рівень розвитку просторової організації агломерації. Подальші перспективи досліджень будуть спрямовані на виявлення актуальних та доцільних методів виділення меж міських агломерацій для Західного регіону України, а також планується суспільно-географічне дослідження виявлених агломерацій.

Література:

1. Биченко Л. А. Проблеми розвитку Харківської міської агломерації / Л. А. Биченко // Наука й економіка. – 2012. – № 4 (28). – С. 334–339.
2. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины. / Гл. ред. А. Ф. Трешников. – М.: Советская энциклопедия, 1988. – 432 с.
3. Давидович В. Г. Городские агломерации в СССР / В. Г. Давидович – Основные вопросы экономической географии. Материалы к IV съезду ГО СССР. Симпозиум «Б». Доклады. Ч. I. Л., 1964. – С.34–47.
4. Закутинська І. І. Субурбанізація в просторовому вимірі: Івано-Франківськ і його околиці: монографія / І. І. Закутинська, Р. Р. Сливка. – К.: Логос, 2016. – 216 с.
5. Ібатуллин Ш. І. Капіталізація земель приміських зон великих міст: теорія, методологія, практика / Ш. І. Ібатуллин – К.: НАУ, 2007. – 260 с.
6. Лаппо Г. М. Агломерации России в XXI веке / Г. М. Лаппо, П. М. Полян, Т. И. Селиванова – Вестник Фонда регионального развития Иркутской области, 2007. – № 1. – С. 45–52.
7. Лаппо Г. М. География городов / Г. М. Лаппо – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 478 с.
8. Лаппо Г. М. Развитие городских агломераций в СССР / Г. М. Лаппо – М., Наука. 1978. – 152 с.
9. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень: наказ Державного комітету України у справах містобудування та архітектури від 17 квітня 1992 р. № 44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dbn.at.ua>
10. Монастырская М. Е. Современные методы делимитации границ городских агломераций / М. Е. Монастырская, О. А. Песляк // Градостроительство и архитектура – 2017. – Т.7, №3. – С. 80–86.
11. Озем Г. З. К вопросу о выделении границ Минской агломерации / Г. З. Озем, И. И. Запрудский // Географические науки в обеспечении стратегии устойчивого развития в условиях глобализации : материалы международной научно-практической конференции. 25-28 октября. – М.: Издательский центр БГУ, 2012. – С. 109–112.
12. Перцик Є. М. Міста світу: Географія світової урбанізації / Є. М. Перцик – М.: [Міжнародні відносини](#), 1999. – 382 с.
13. Пивоваров Ю. Л. Основы георбанистики: урбанизация и городские системы: учебн. пособие / Ю. Л. Пивоваров. – М., 1999. – 315 с.
14. Полян П. М. Проблемы делимитации городских агломераций: сравнение и синтез ведущих методик / П. М. Полян, И. Н. Заславский, Н. И. Наймарк // Проблемы территориальной организации пространства и расселения в урбанизированных районах. – Свердловск, 1988. – 84 с.
15. Полян П. М. Территориальные структуры – урбанизация – расселение: теоретические подходы и методы изучения / П. М. Полян. – М.: Новый хронограф, 2014. – 782 с.
16. Приміська зона як складова урбанізованої системи / Кузнєцова Д. С., Петраковська О. С. // Містобудування та територіальне планування. – 2016. – С. 11.
17. Сучасні межі Львівської міської агломерації / Р. М. Лозинський, І. М. Костюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. – 2011. – № 2. – С. 55–60.
18. Управление городскими агломерациями : учебное пособие / И. В. Волчкова, А. М. Елисеєва, М. Н. Данилова, Л. Л.

- Лычагина, Н. Н. Минаева, Ю. В. Подопрігова, Е. В. Уфимцева, Н. Р. Шадейко. – Томск : Изд-во Том. гос. архит.-строит. ун-та, 2015. – 100 с.
19. Трунова Н. А. Совершенствование методических подходов к анализу и оценке факторов, влияющих на развитие городских агломераций // Н. А. Трунова. – Экономические науки. – 2011. – № 3. – С. 205–208.
 20. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії / Олег Шаблій. – Львів, 2003. – 444 с.
 21. Czyz T. Conceptions of an urban agglomeration and a metropolitan area in Poland / T. Czyz. – Geographia Polonica, 2011. – № 2. – pp. 5–17.
 22. Eurostat. Definition of urban agglomeration in the European Community. Eurostat: Luxembourg, 1992.
 23. Klaassen L. Theoretical issues in urban dynamics in Klaassen L., Molle W. and Paelinck J. (eds.). – Dynamics of Urban Development. – New York: St Martin's Pres, 1981. – pp. 8–28.
 24. Pacione M. Urban Geography: A global Perspective / M. Pacione. – London, 2005. – 744 p.
 25. Prakash M., Teksoz K., Espey J., Sachs J., Shank M. and Schmidt-Traub G. Achieving A Sustainable Urban America. The U.S. Cities Sustainable Development Goals Index 2017 // <http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2017/08/US-Cities-SDG-Index-2017>
 26. Uchida H. Agglomeration index: Towards a new measure of urban concentration, Working paper / H. Uchida, A. Nelson. – World Institute for Development Economics Research, 2010. – 29 p.
 27. Vliegen M. Metropolitan agglomerations and urban regions delimited / M. Vliegen. – Dutch, 2005. – 16 p.
 28. Yu D., Fang C. Urban agglomeration: An evolving concept of an emerging phenomenon / D. Yu, C. Fang. – Landscape and Urban Planning. – № 162, – 2017. – P. 126–136.

References:

1. Bychenko, L. A. (2012). Problemy rozvytku Kharkivskoi miskoi aglomeracii [Problems of development of Kharkiv city agglomeration]. *Nauka i ekonomika – Science and Economics*, № 4 (28), 334–339 [in Ukrainian].
2. Tsheshnykov, A. F. (Eds.). (1988). *Geograficheskii entsyklopedycheskii slovar. Ponyatiya i terminy* [Geographic encyclopedia dictionary]. Moscow: Sovetskaya encyklopediya [in Russian].
3. Davydovych, V. G. (1964). *Gorodskie aglomeracyi v SSSR* [Urban agglomerations in USSR]. *Osnovnye voprosy ekonomicheskoy geografii. Materialy k IV siezdu GO SSSR. Simpozium «B». Doklady. Ch. I. L.* – The main issues of economic geography. Materials for the IV Congress of the GO of the USSR. Symposium "B", 34-47 [in Russian].
4. Zakutynska I. I. & Slyvka, R. R. (2016). *Suburbanizaciya v prostorovomu vymiri: Ivano-Frankivsk i iogo okolytsi* [Suburbanization in spatial dimension: Ivano-Frankivsk and its surroundings: monograph]. Kyiv: Logos [in Ukrainian].
5. Ibatullin, Sh. I. (2007). *Kapitalizaciya zemel prymyslykh zon velykykh mist: teoriya, metodologiya, praktyka* [Capitalization of the land of suburban areas of large cities: theory, methodology, practice] Kyiv: NAU [in Ukrainian].
6. Lappo, G. M. & Polyani, P. M. etc. (2007). *Agglomeracii Rossii v XXI veke* [Agglomeration of Russia in the XXI century]. *Vestnik Fonda regionalnogo razvitiya Irkutskoi oblasti – Bulletin of the Regional Development Fund of Irkutsk region*, 1, 45–52 [in Russian].
7. Lappo, G. M. (1997). *Geografiya gorodov* [Geography of cities]. Moscow: Gumanyt. izd. centr VLADOS [in Russian].
8. Lappo, G. M. (1978). *Razvitiye gorodskiyh aglomeracyy v SSSR* [Development of urban agglomerations in the USSR]. Moscow: Nauka [in Russian].
9. *Mistobuduvannya. Planuvannya i zabudova miskiyh i silskiyh poselen: nakaz Derzhavnogo komitetu Ukrayiny u spravakh mistobuduvannya ta arhitektury vid 17 kvitnya 1992 r. № 44* [Town planning. Planning and development of urban and rural settlements: Order of the State Committee of Ukraine for Urban Development and Architecture dated April 17, 1992 No. 44] [Elektronnyy resurs]. Retrieved from <http://dbn.at.ua> [in Ukrainian].
10. Monastyrskaya, M. Y. & Peslyak O. A. (2017). *Sovremennyye metody delimitacii granic gorodskiyh aglomeracii* [Modern approaches to the delimitations of urban agglomerations] // *Urban Construction and Architecture*. No. 7, 3. [in Russian].
11. Ozem, G. Z. & Zaprudskii I. I. (2012). *K voprosu o vydelenii granic Minskoi aglomeracii* [On the issue of allocating the borders of the Minsk agglomeration]. *Geograficheskiye nauki v obespechenii strategii ustojchivogo razvitiia v usloviiah globalizacii: materialy mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferencyi. 25–28 oktiabria.* – Geographical sciences in providing a strategy for sustainable development in the context of globalization: materials of an international scientific and practical conference. October 25-28. (pp. 109-112) – Moscow: Izdatelskij centr BGU [in Russian].
12. Pertsyk, Ye. M. (1999). *Mista svitu: Geografiya svitovoi urbanizacii* [World Cities: Geography of World Urbanization]. Moscow: Mizhnarodni vidnosyny [in Ukrainian].
13. Pyvovarov, Yu. L. (1999). *Osnovy geourbanistyky: urbanizaciya i gorodskie sistemy: uchebn. posobiye* [Fundamentals of geourbanistics: urbanization and urban systems: training. allowance]. Moscow: VLADOS [in Russian].
14. Polyani, P. M. & Zaslavskii, Y. N. etc. (1988). *Problemy delimitacii gorodskiyh aglomeracyy: sravneniye i sintez vedushchih metodik* [The problems of delimitation of urban agglomerations: comparison and synthesis of leading techniques]. *Problemy terytorialnoi organizacii prostranstva i rasseleniya v urbanizirovannykh raionah* – The problems of territorial organization of space and settlement in urban areas, Sverdlovsk, 84 [in Russian].
15. Polyani, P. M. (2014) *Terytorialnyie struktury – urbanizaciya – rasseleniye: teoreticheskiye podhody i metody izucheniya* [Territorial structures – urbanization – resettlement: theoretical approaches and methods of study]. Moscow: Novyj hronograf [in Russian].
16. Kuznetsova, D. S. & Petrakovska, O. S. (2016). *Prymiska zona yak skladova urbanizovanoi systemy* [Suburban area as part of an urbanized system]. *Mistobuduvannya ta terytorialne planuvannya* – Urban planning and territorial planning, 11, [in Ukrainian].
17. Lozynskiy, R. M. & Kostiyuk I. M. (2011) *Suchasni mezhi Lvivskoi miskoi aglomeracii* [Modern boundaries of the Lviv city agglomeration]. *Naukovi zapysky Ternopil'skogo nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya : Geografiya.* – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Geography, 2, 55–60 [in Ukrainian].
18. Volchkova, Y. V., Elyseeva, A. M., Danilova, M. N., Lychagina, L. L., Minaeva, N. N., Podoprygova, Yu. V. etc. (2015). *Upravleniye gorodskimi aglomeracyami : uchebnoe posobiye* [Management of urban agglomerations: a tutorial]. Tomsk: Yzd-vo Tom. gos. arhit.-stroit. un-ta [in Russian].
19. Trunova, N. A. (2011). *Sovershenstvovaniye metodicheskyyh podhodyh k analizu i ocenke faktorov, vliyayushchih na razvitiye gorodskiyh aglomeracyy* [Improving methodological approaches to the analysis and assessment of factors affecting the

- development of urban agglomerations]. *Ekonomicheskiye nauki*, No 3 [in Russian].
20. Shablii, O. I. (2003). *Osnovy zagalnoi suspilnoi geografii* [Fundamentals of general social geography]. Lviv: Publishing Center of Ivan Franko National Library of Ukraine [in Ukrainian].
 21. Czyz, T. (2011) Conceptions of an urban agglomeration and a metropolitan area in Poland. *Geographia Polonica*.
 22. Eurostat. Definition of urban agglomeration in the European Community. Eurostat: Luxembourg, 1992.
 23. Klaassen, L., Scimemi, G. (1981) Theoretical issues in urban dynamics in Klaassen L., Molle W. and Paelinck J. (eds.). *Dynamics of Urban Development*. New York: St Martin's Pres.
 24. Pacione, M. (2005). *Urban Geography: A global Perspective*. London.
 25. Prakash, M., Teksoz, K., Espey, J., Sachs, J., Shank, M. & Schmidt-Traub, G. *Achieving A Sustainable Urban America. The U.S. Cities Sustainable Development Goals Index 2017*.
 26. Uchida, H., Nelson, A. (2010). Agglomeration index: Towards a new measure of urban concentration, Working paper. World Institute for Development Economics Research.
 27. Vliegen, M. (2005). *Metropolitan agglomerations and urban regions delimited*. Dutch.
 28. Yu, D., Fang, C. (2017) Urban agglomeration: An evolving concept of an emerging phenomenon. *Landscape and Urban Planning*, 162, 126–136.

Аннотация:

Елена-Мария Кольчак. ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ОТДЕЛЕНИЯ ГРАНИЦ ГОРОДСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ: АНАЛИЗ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И ЗАРУБЕЖНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

В статье проанализированы главные критерии выделения границ городской агломерации на основе отечественных и зарубежных исследований такие как: критерии величины ядра (численность населения, число рабочих мест в центральном городе), критерии развитости внешней зоны (численность населения пригородной зоны, численность городского населения пригородной зоны, число городских населенных пунктов в пригородной зоне, доля занятых в сельском хозяйстве), параметры связей между ядром и внешней зоной (доля населения пригородной зоны, которая работает в центральном городе, временная доступность центрального города), интегральные критерии, характеризующие агломерацию в целом (плотность населения, развитость городской агломерации и др.), критерии выделения границ городской агломерации на основе определения ее пространственного или временного радиуса, фиксирующего размеры территории в пределах которой сложилась или состоит агломерация. Исследованы методы выделения границ агломераций такие как: метод изохрон, фактической городской черты, метод дистанционного зондирования с помощью использования спутниковых карт, выделение границ на основе данных о землепользовании и плотность населения, а также метод выделения границ агломерации за критерием городской популяции. Рассмотрены методы для оценки уровня развитости и сформированности городской агломерации, а также качественной характеристики агломерации. Проанализировано использование индекса устойчивого развития, индекса расползания и индекса конурбации для исследования оценки развития агломераций. Приведены основные принципы выделения городских агломераций в зарубежных странах. Раскрыта суть понятия «пригородная зона» как одного из основных элементов формирования городских агломераций.

Ключевые слова: городская агломерация, пригородная зона, субурбанизация, метод изохрон, коэффициент агломеративности, индекс агломеративности, метод фактической городской границы.

Abstract:

Olena-Mariia Kolchak. MAIN ASPECTS OF DETERMINATION THE CITY AGLOMERATION: ANALYSIS OF DOMESTIC AND FOREIGN RESEARCH

Urban agglomerations are the main centers of modern social life. Given this trend, the issues of the formation and functioning of urban agglomerations are relevant. Development of criteria for allocating borders of urban agglomerations is one of the directions of studying these forms of resettlement. The definition of the boundaries of agglomeration has an important socio-geographic significance for studying the territory of the region. Urban agglomeration is a geospatial form of resettlement, which forms a system of interconnected and interacting cities and rural settlements. Researchers argue that the main drivers of the functioning of urban agglomeration are the division of labor, economic specialization, effective trade and diverse consumer preferences. Reducing income opportunities in rural areas, increasing market capacity, and improving labor quality will significantly contribute to the growth of cities, and hence the formation of urban agglomerations. Identification and delimitation of urban agglomerations requires a comprehensive approach. Urban agglomeration is dynamic, and according to this, its borders can not be stable and clear. The boundaries of agglomeration are characterized by the following criteria: the density of the urban population, the time to overcome the distance between cities, indicators of the intensity of interconnections between settlements, urban building continuity, the satellite imagery method, method of actual urban boundary etc. Every criteria for the allocation of agglomerations have to be adapted to the territory where such form of resettlement is located. The article analyzes the main criteria for the allocation of the boundaries of urban agglomeration on the basis of domestic and foreign research such as: criteria for the size of the center of agglomeration (population, number of jobs in the central city), criteria for the development of the external zone (the population of the suburban area, the urban population of the suburban zone, the number urban settlements in the suburban area, the share of employed in agriculture), the parameters of the links between the core and the external zone (the proportion of the population of the suburban area works in the center of agglomeration, temporal accessibility of the central city), integral criteria characterizing the agglomeration (population density, urban agglomeration development etc.), criteria for the allocation of the boundaries of urban agglomeration on the basis of determining its spatial or temporal radius, fixing the size of the territory which formed

agglomeration. In western foreign studies, the allocation of boundaries between urban agglomerations is based on statistical information on the population size and flows of labor migration between the central city and suburban areas. The boundaries of agglomeration are bound to the boundaries of the smallest administrative-territorial units in which statistics are available. The methods of isolating the boundaries of agglomerations such as: the isochronous method, the actual urban boundary, the method of remote sensing using satellite maps, the allocation of borders on the basis of land use data and population density, the method of allocating the boundaries of agglomeration according to the urban population criterion are explored. The use of the index of sustainable development, the index of sprawl and the index of conurbation for the study of the estimation of agglomeration development was analyzed. The basic principles of the allocation of urban agglomerations in foreign countries are given. The essence of the concept of «suburban zone» as one of the main elements of the formation of urban agglomeration is revealed.

Key words: urban agglomeration, suburban zone, suburbanization, isokhron method, agglomeration coefficient, agglomeration index, method of actual urban boundary.

Надійшла 21.03.2019 р.

УДК 364.122.5:91

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.2.14>

Байрамов Турал Шахбаз оглы

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В СЕВЕРО-ЗАПАДНЫХ РАЙОНАХ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

(на примере Губа-Хачмазского экономического района)

В последние годы были приняты различные меры для решения проблемы миграции в мире. Исследования показывают, что социально-экономические и демографические процессы, являются одними из причин увеличения миграции. Поэтому в качестве объекта исследования была выбрана проблема миграции в Губа-Хачмазском районе, одном из экономических районов Азербайджанской Республики. Губа-Хачмазский экономический район включая пять административных районов (Шабран, Хачмаз, Губа, Гусар и Сиазань) расположен в северо-восточной части Азербайджана. Экономический регион имеет выгодное географическое положение: производится добыча нефти, природного газа; развито сельское хозяйство, плодоводство, овощеводство, выращивание зерновых культур, животноводство и перерабатывающая промышленность.

Ключевые слова: экономический регион, социально-экономическое развитие, переходный период, природно-экономический потенциал, экономические реформы, минерально-сырьевые ресурсы, демографическое развитие.

Введение. Социально-экономическое развитие регионов имеет большое значение для устойчивого демографического развития. Этот фактор определяет использование природно-экономического потенциала, полезных ископаемых, превосходство экономико-географического положения (ЭГП), формирование хозяйственной структуры в регионах, в т. ч. Отдельных городов и поселков.

В большинстве стран с переходной экономикой основная часть экономического и социально-демографического потенциала в ходе историко-географического развития была сконцентрирована в столичном регионе. И это является сдерживающим фактором в развитии остальных регионов страны.

В Азербайджане после получения независимости в начале 90-х годов прошлого века начались экономические реформы. Использование нефтегазовых месторождений в шельфовой зоне Каспийского моря позволило получать финансовые ресурсы для развития других отраслей хозяйства, реконструкции социально-культурной сферы и развития транспортно-

инфраструктурной системы на уровне современных требований [9, 17].

Вместе с тем, за прошедший период ускоренное развитие получает в основном Апшеронский экономический район и хозяйственная структура нефтегазового сектора. Сегодня 93,5% производства промышленной продукции, 88,3% промышленно-производственных фондов приходится на долю Апшеронского экономического района. В структуре самого экономического района удельный вес добычи топливно-энергетических ресурсов в производстве промышленных продуктов составляет около 80,5%, переработка нефтепродуктов 7,6%. Поэтому, можно сказать, что нефтегазовый сектор сохраняет свою определяющую роль в структуре хозяйства страны [6, 10].

В результате сложившейся ситуации в социально-экономическом и демографическом развитии региона имеются определённые проблемы в структуре хозяйства, обеспеченности рабочими местами населения, регулировании расселения, оказании социально-культурного и бытового обслуживания. Эти проблемы прояв-